

ЕФЕКТИВНЕ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ПОТУЖНОСТЕЙ МАШИНОБУДІВНИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ПЕРЕХІДНОЇ ЕКОНОМІКИ

Розглянуто теоретичні та практичні аспекти вдосконалення використання виробничої потужності машинобудівних підприємств. Розкрито поняття «виробнича потужність». Проаналізовано стан ефективного використання виробничої потужності в Україні. Обґрунтовано необхідність удосконалення ефективності використання виробничих потужностей машинобудівних підприємств в Україні. Запропоновано шляхи вирішення цієї проблеми.

Ключові слова: підприємство, активи підприємства, виробництво, промислове виробництво, виробнича потужність, ефективна виробнича потужність.

Вступ. Виробнича потужність підприємства характеризує максимально можливий річний обсяг випуску продукції (видобутку і переробки сировини або надання певних послуг), заздалегідь визначених номенклатури, асортименту та якості за умови найбільш повного використання прогресивної технології та організації виробництва.

Одиниці виміру виробничої потужності підприємств застосовуються різні залежно від характеру виробництва та галузевої підпорядкованості. Загальне правило таке: виробнича потужність визначається в тих самих одиницях вимірювання, в яких планується та здійснюється облік продукції, що виготовляється (послуг, що надаються). Здебільшого це натуральні або умовно натуральні вимірники за видами продукції (послуг).

Для багатоміністерних виробництв (машинобудівні підприємства) потужність може визначатися також вартісним показником усього обсягу продукції (послуг). У паспорті такого підприємства потужність позначають двома вимірниками: у чисельнику – натуральні показники за видами продукції; у знаменнику – загальний вартісний (грошовий) показник [2, с. 221].

Постановка завдання. Мета запропонованої статті полягає у розкритті економічної сутності виробничої потужності, а завдання – у пошуку шляхів її вдосконалення.

Результати. Активи підприємства – серцевина його діяльності, яка поділяється на оборотну та необоротну частини. Основні виробничі фонди підприємства, у свою чергу, як частина необоротних активів підприємства мають переваги та недоліки.

До переваг необоротних активів можна віднести такі:

- менший ризик інфляційного знецінення та можливе збільшення ринкових цін на нерухомість швидшими темпами, ніж темпи інфляції;
- менший ризик втрати в процесі господарської діяльності;
- здатність приносити стабільний дохід за несприятливої господарської кон'юнктури у формі орендних платежів;
- можливість більш інтенсивного використання в періоди підйому ринкової кон'юнктури.

Відповідно, до недоліків необоротних активів віднесено такі:

- можливість морального зносу за швидкої змінюваності технологій;

– низький рівень маневреності, неможливість швидко змінити структуру вкладених коштів.

Основними факторами, які впливають на структуру основних виробничих фондів підприємств, є рівень автоматизації і механізації, рівень спеціалізації і кооперування, кліматичні та географічні умови розміщення підприємств. Кожний фактор по-різному впливає на структуру виробничих фондів.

Поліпшити структуру основних виробничих фондів можна за рахунок:

- оновлення та модернізації устаткування;
- ефективнішого використання виробничих приміщень установленим додатковим устаткуванням на вільній площі;
- ліквідації зайвого і малоефективного устаткування [1, с. 87–88].

Ступінь використання виробничих потужностей є одним з важливих показників ефективності використання основних фондів.

Проте при констатації зв'язку цих категорій часто не враховується факт перехідності категорій, звужується діапазон дослідження проблем використання основних фондів. Для виробничого процесу важливим є спосіб поєднання необхідних факторів виробництва.

Вихідне становище поєднаних факторів виробництва породжує якісно нове явище, яке не зводиться до утворюючих факторів, – економічну категорію виробничої потужності. Вона знаходить своє відображення у динамічній єдності та протиріччі особистих і натурально-речових факторів виробництва.

В умовах реформування економіки категорія «виробнича потужність» насичується ринковим змістом, мотиви її руху включають ринкові цільові настанови, а пропорції поєднання особистих і натурально-речових факторів визначаються не тільки технологічною доцільністю, а й знаходяться під сильним впливом вимог, які висувають споживачі.

Вищевикладене зумовило необхідність введення нового поняття – «ефективна виробнича потужність підприємства».

Ефективна виробнича потужність підприємства – це максимально можливий обсяг продукції, який може бути вироблений підприємством і реалізований на ринку споживачу при визначеному рівні цін. Її межі можна встановлювати, виходячи з графіка беззбитковості підприємства і його виробничої можливості.

Наука та практика господарювання виокремлюють три види потужності підприємства: проектну, поточну (фактично досягнуту), резервну.

Проектною є потужність, яка визначається в процесі проектування, реконструкції (розширення) діючого або будівництва нового підприємства: вона вважається оптимальною, оскільки склад і структура устаткування відповідають структурі трудомісткості запроєктованої номенклатури продукції, і має бути досягнута протягом нормативного терміну її освоєння.

Поточна (фактично досягнута) виробнича потужність визначається періодично у зв'язку зі зміною умов виробництва (номенклатури і структури трудомісткості продукції) або перевищенням проектних показників. При цьому обчислюють вхідну (на початок року), вихідну (на кінець року) та середньорічну потужність підприємства.

Резервна потужність має формуватися і постійно існувати в певних галузях національної економіки:

– електроенергетиці і газовій промисловості – для покриття так званих пікових навантажень в електро- та газових мережах, надійного забезпечення енергоресурсами споживачів на період виконання ремонтно-аварійних робіт;

– харчовій індустрії – для переробки істотно збільшеного обсягу сільськогосподарської сировини, що швидко псується, у високоврожайні роки;

– на транспорті – для перевезення збільшеної кількості пасажирів у літні місяці;

– в машинобудуванні та інших галузях – для підготовки виробництва та освоєння випуску нових видів устаткування (агрегатів, приладів) і конструкційних матеріалів тощо.

Резервна виробнича потужність машинобудівних підприємств України ускладнена в розрахунку, бо прогнозувати обсяги замовлень, а ця галузь промисловості спрямована здебільшого на експорт, практично не можливо. Також дуже важливо враховувати факт «хронічного зношення» основних фондів виробництва, що зумовлено приватною формою власності більшості машинобудівних підприємств в Україні. А також лояльність нормативної бази країни з цього питання до підприємців [3, с. 88].

Величина виробничої потужності підприємства формується під впливом багатьох факторів.

Головними з них є номенклатура, асортимент та якість продукції, що виготовляється; кількість встановленого устаткування, розміри і склад виробничих площ, можливий фонд часу роботи устаткування та використання площ протягом року; прогресивні техніко-економічні норми продуктивності й використання устаткування, зняття продукції з виробничих площ, нормативи тривалості виробничого циклу та трудомісткості продукції, що виробляється (послуг, що надаються).

Виробничі потужності підприємств обчислюються за відповідними галузевими основними положеннями, що відображають особливості конкретних галузей. Проте існують спільні для більшості галузей економіки методичні принципи розрахунку виробничих потужностей діючих підприємств.

Радикальні зміни зовнішніх і внутрішніх умов виробництва, таких як технічна модернізація, вдосконалення систем організації та управління, впровадження високих технологій, застосування більш дієвих систем стимулювання праці, підвищення якості продукції приводить до розширення ефективної виробничої потужності.

Звуження ефективної виробничої потужності підприємства призводить до зменшення його кон'юнктурних можливостей і є прямим наслідком різкого подорожчання матеріальних ресурсів, збільшення банківських процентних ставок, незбалансованого зростання заробітної плати і непосильного податкового тягара.

Уведення в економічну теорію поняття «ефективна виробнича потужність підприємства», подальше поглиблення його змісту, розкриття його взаємозв'язку з категоріями, що відображають господарську діяльність підприємств у ринкових умовах, – усе це має важливе методологіч-

не значення для дослідження шляхів підвищення ефективності використання виробничих потужностей і основних фондів промислових (машинобудівних) підприємств у перехідній економіці.

В умовах швидкозмінюваного споживчого попиту, тенденції гнучкості виробництва і проведення диверсифікації для забезпечення конкурентоспроможності підприємств потрібне знаходження оптимального співвідношення номенклатури продукції, що випускається, та обсягів її реалізації з виробничою потужністю. У зв'язку з цим постає завдання формування оптимальної виробничої програми підприємства, що найбільш повно задовольняє попит і забезпечує максимальний прибуток від реалізації продукції.

Відомі такі три традиційні форми оновлення активної частини основних фондів.

При першій засоби праці, що стали непридатними, замінюються такою ж кількістю нових засобів, які не відрізняються від попередніх за своїми техніко-експлуатаційними властивостями та вартістю. Змістом другої форми оновлення також є заміна засобів праці якісно такими ж, але більш дешевими машинами. Третя форма оновлення основних фондів відбувається на базі якісно нової техніки.

Слід виділити ще одну форму оновлення активної частини основних фондів, яка мало вивчена у вітчизняній економічній науці, це – дифузія технологічних нововведень. Вона являє собою високоефективний інноваційний процес, який інтенсифікує оновлення активної частини основних фондів підприємств методами копіювання, імітації, запозичення, перенесення і розповсюдження нової техніки і технології [4, с. 55].

Дифузія технологічних нововведень супроводжується витісненням старої техніки і являє собою якісно новий ступінь у способах та підходах до оновлення активної частини основних фондів на новій інформаційній базі. Ця форма оновлення основних фондів умовно називається четвертою. Визначено місце дифузії в структурі життєвого циклу технологій з виділенням науково-інноваційного циклу – зона активності новатора і виробничо-комерційного циклу – зона активності імітатора.

Висновки. Машинобудівна галузь в Україні була і є запорукою ефективного розвитку промисловості. Задля економічного та ефективного функціонування галузі необхідним є оптимальне використання виробничих потужностей підприємств.

Внутрішня структура і зміст категорій «основні фонди» та «основний капітал» розкриваються за допомогою комплексного триєдиного підходу, що базується на таких змістових характеристиках засобів праці, як натурально-речова форма, спосіб обороту вартості, соціально-економічна форма. Запропонований підхід створює теоретичну основу для поглибленого розуміння сутності цих категорій і визначення шляхів ефективного використання основних фондів у перехідній економіці.

Категорії «основні фонди» і «основний капітал» містять загальні й особливі ознаки, що виявляються в умовах перехідної економіки. До загальних ознак належать натурально-речова форма засобів праці, циклічність їх оновлення, технологічна зрілість, планомірність розвитку в межах підприємства, спосіб обороту вартості.

Серед особливих ознак слід виділити основоположну форму власності (державна – приватна), рушійний імператив (план – конкуренція), характер відтворення на макрорівні (планомірний – ринковий).

Розуміння методологічного змісту перелічених вище ознак дозволяє більш коректно встановити вектор перетворень економічних відносин щодо розвитку й ефективного використання засобів праці в перехідній економіці, виявити наступність підходів, методів підвищення фондо- і капіталовіддачі.

У практиці підвищення ефективності використання основних фондів промислових підприємств необхідно спиратися як на нові, що знаходяться на стадії освоєння, так і ті апробовані механізми, що зберігають дієвість важелів і стимулів господарювання.

Для розкриття нових змістових аспектів категорії «виробнича потужність підприємства» та її понятійного відображення у перехідному періоді запропоновано оперувати економічним поняттям «ефективна виробнича потужність підприємства», яке відображає нові умови реалізації цільових настанов підвищення ефективності використання основних фондів.

Ефективна виробнича потужність підприємства – це максимально можливий обсяг продукції, що може бути вироблений підприємством і реалізований на ринку споживачам при визначеному рівні цін.

Запропоноване поняття поєднує виробничі та маркетингові аспекти діяльності підприємств, сприяє кращому вибору пропорцій і способів поєднання факторів виробництва, виражає кінцеві результати формування і використання економічного потенціалу підприємства, має важливе методичне значення для дослідження шляхів підвищення ефективності використання основних фондів і виробничих потужностей промислових підприємств.

Використання в інноваційній стратегії підприємств дифузії технологічних нововведень як нової форми оновлення активної частини основних фондів дозволить подолати негативні тенденції фондовіддачі, а також практично здійснити стратегічні і тактичні цільові настанови щодо реалізації концепції оптимального технологічного розвитку на рівні світових науково-технічних досягнень.

Активізація і прискорення процесів дифузії технологічних нововведень можливі при створенні організаційної інфраструктури трансферу технологій, що дозволить підприємствам створити реальні передумови для технологічної модернізації виробництва.

Підвищення рівня використання основних фондів у реалізації виробничого потенціалу підприємств можливе шляхом проведення реінжинірингу бізнес-процесів.

Також найголовнішим кроком на шляху до подолання опору нововведенням у машинобудівній галузі є вдосконалення нормативно-правової бази, яка має стимулювати власника підприємства до оновлення основних виробничих фондів заради підвищення якості та розширення номенклатури продукції, яка виготовляється.

Можливості трансформації моделі економіки України найбільш широко розкриваються із розвитком промислових регіонів країни. Скорочення державних замовлень на продукцію машинобудівних підприємств не стимулювало їх економічної стабільності, навпаки, провокувало ви-

робничий занепад і залежність від зовнішніх ринків. Тобто дало можливість іноземним державам впливати на структуру промислового виробництва країни, що є неприпустимим для незалежної держави.

Список використаної літератури

1. Александров Д. Историчні аспекти правового регулювання управління активами / Д. Александров // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 4. – С. 86–90.

2. Бланк И.А. Управление активами и капиталом предприятия / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-Центр, 2003. – 446 с.

3. Галуза С. Оцінка використання активів у аналізі ефективності підприємства / С. Галуза, В. Артемов // Економіка України. – 2005. – № 6. – С. 86–89.

4. Хохлов Н.П. Реинжиниринг как концепция и организационный фактор снижения фондоемкости производства / Н.П. Хохлов, М.В. Горобинская // Вісник ХДЕУ. – 2009. – №2 (14). – С. 54–56.

Рассмотрены теоретические и практические аспекты усовершенствования использования производственной мощности машиностроительных предприятий. Раскрыто понятие «производственная мощность». Проанализировано состояние эффективного использования производственной мощности. Обоснована необходимость усовершенствования эффективности использования производственных мощностей машиностроительных предприятий. Предложены пути решения этой проблемы.

Ключевые слова: *предприятие, активы предприятия, производство, промышленное производство, производственная мощность, эффективная производственная мощность.*

The theoretical and practical aspects of the improvement of production capacity engineering enterprises are observed. The concept of «capacity» is disclosed. The condition of the efficient use of production capacity is analyzed. The necessity of improving the efficiency of production facilities engineering enterprises in Ukraine is proved. The ways of solving this problem are offered.

Key words: *the company, the assets of the company, production, industrial production, capacity, efficient production capacity.*

Надійшло 15.02.2013.

УДК 658.5

D.Y. Lyashko

THE INCREASING OPERATING PROFIT STRATEGY AND ITS COMPONENTS IN THE SYSTEM OF ENTERPRISE VALUE MANAGEMENT

The article deals with the problem of determining the components of increasing operating profit strategy in the system of enterprise value. The methodological approaches to forming technologies for implementing the strategy of increasing operating profit in the present market conditions are considered in the article. Technologies for implementing the strategy of increasing operating profit and content of these technologies are given.

Key words: *strategy, enterprise, operating profit, value of enterprise, system, technologies.*